

Celem niniejszej rozprawy doktorskiej jest zbadanie i porównanie wpływu idei rosyjskiego i amerykańskiego kosmizmu na obraz podboju kosmosu w wybranych dziełach XX-wiecznej amerykańskiej i radzieckiej sztuki kosmicznej w ich kontekście kulturowym i literackim. Materiałem źródłowym jest 200 dzieł amerykańskiej (100) i radzieckiej (100) sztuki kosmicznej (1944-1991), które poddane są analizie treści wizualnej mającej na celu zbadanie relacji między głównymi założeniami ideologii rosyjskiego i amerykańskiego kosmizmu a wizerunkiem podboju kosmosu skonstruowanym przez amerykańskich i radzieckich artystów. Termin podbój kosmosu rozumiany jest tutaj jako eksploracja przestrzeni kosmicznej poza atmosferą ziemską za pomocą załogowych pojazdów kosmicznych i bezzałogowych próbników oraz wykorzystanie pozyskanych informacji w celu zwiększenia wiedzy na temat kosmosu oraz zapewnienia postępu naukowego i przetrwania ludzkości („space exploration” 2014). Definicja ta zakłada, iż badany obraz obejmuje nie tylko reprezentacje astronautów i technologii kosmicznych w procesie jego eksploracji, ale również wyobrażenia krajobrazu pozaziemskiego opartego na naukowych danych z dziedziny astronautyki lub astronomii.

Rosyjski kosmizm, podwaliny którego sformułował Nikolaj Fiodorow (1982), narodził się w Rosji pod koniec XIX wieku jako ruch kulturowy i intelektualny zorientowany na zbadanie szeroko rozumianej relacji między człowiekiem a wszechświatem (zob. np. Semenova, and Gacheva 1993; Young 2012). Jego główne założenie, idea „zwykłego czynu” Fiodorowa, głosi konieczność wskrzeszenia wszystkich zmarłych przodków oraz stworzenia uniwersalnej utopii we wszechświecie, zarówno w sensie duchowym, jak i naukowo-technologicznym. Według myśliciela, realizacja tego projektu powinna stanowić dla ludzkości imperatyw moralny i spełnienie jednego z głównych założeń kosmizmu, będącego twórczym, konstruktywnym przekształcaniem świata i otaczającej jednostkę rzeczywistości. Inne koncepcje wspólne dla rosyjskich kosmistów to m.in. i) wiara w nierozzerwalną, immanentną relację między człowiekiem a kosmosem, organiczny związek wszystkich bytów we wszechświecie oraz kosmiczny wymiar ludzkiej egzystencji; ii) wiara w nieograniczone możliwości nauki i technologii kosmicznej, które umożliwią eksplorację i kolonizację całego wszechświata; iii) obecność istoty wyższej kierującej wszechświatem w postaci Boga lub innej siły sprawczej; iv) dążenie do poznania ostatecznej prawdy oraz całkowitej integracji wiedzy za pomocą pseudo- i paranaukowych metod, wywodzących się z ezoterycznych i okultystycznych źródeł; v) powstanie nowych form życia oraz noosfery, zaproponowanej przez Wiernadskiego i oznaczającej nowy, duchowy wymiar ludzkiej myśli i egzystencji (zob. np. Alekseeva 2007: 5; Bashkova 2011: 16-17; Fesenkova 2003: 124-134; Obolevitch 2007: 45; Young 2012: 4). Co więcej, ideologia ta zarówno w swoim religijnym, jak i naukowo-

technologicznym wymiarze, łączy w sobie elementy światopoglądu narodowego, na przykład koncepcji „rosyjskiej duszy” (ros. „rusaskaia dusha”), autokracji, prawosławia i innych ideałów sławofilskich, oraz światopoglądu zachodnioeuropejskiego, promującego implementację wartości racjonalizmu, empiryzmu i pozytywizmu w sferach życia publicznego. Pomimo faktu, iż kosmizm uważany jest w dużej mierze za zapomnianą rosyjską tradycję intelektualną, zdaniem wielu krytyków ruch ten przyczynił się do powstania i ukształtowania narodowej ideologii ery kosmicznej, w szczególności jej technologiczno-utopijnych, mistycznych oraz okultystycznych wymiarów, mających wpływ na współczesne media, literaturę, sztukę, film oraz inne obszary kultury (zob. np. Bashkova 2013; Deliagin and Sheianov 2011; Djordjević 1999; Harris 2008; Rogatchevski 2011; Schwartz 2011; Siddiqi 2008, 2010; Thomas 2011; Trotsky 1975).

Tymczasem ruch ten posiada również swój amerykański odpowiednik w postaci amerykańskiego kosmizmu (ang. „American Cosmism”), zaproponowanego przez Alberta A. Harrisona (2013) i będącego rozszerzeniem koncepcji etosu kosmicznego Philipa Harrisa (1992; zob. 2.2.2.). Termin ten oferuje bogatszą interpretację ww. zjawiska i może zostać zdefiniowany jako „produkt nauki, religii i kultury narodowej, który znalazł odzwierciedlenie w akademickich i popularnych poglądach na temat naszego miejsca we wszechświecie, eksploracji kosmosu oraz ostatecznego przeznaczenia ludzkości” (Harrison 2013: 25; tłum. KB). Szerokie spektrum amerykańskiego kosmizmu obejmuje liczne XX-wieczne wartości, poglądy i zjawiska kulturowe związane z podbojem kosmosu, które ze względu na głębokie zakorzenienie w kulturze narodowej miały wyraźny wpływ na jego reprezentację w sferze życia publicznego oraz artefaktach kulturowych. Zgodnie z sugestią Harrisona (2013), podstawowe elementy ruchu obejmują percepcję lotów kosmicznych jako doświadczenia religijnego i transcendentalnego, istotną rolę wizjonerów kosmosu oraz narodowych mitologii w sformułowaniu i konceptualizacji głównych założeń programu kosmicznego, a także wzajemne relacje między nauką, ezoteryką i okultyzmem, znajdujące swoje odzwierciedlenie m. in. w zjawisku Efektu Nadwidzenia Franka White’a (ang. „Overview Effect”) (1987), parapsychicznych i okultystycznych aspektach SETI lub niektórych wierzeniach ruchu Nowej Ery (ang. „New Age”). Podobnie jak w przypadku rosyjskiego kosmizmu, jego amerykańskiej odmianie przypisuje się zdefiniowanie i nieustanne kształtowanie ogólnonarodowej i popularnej interpretacji misji programu kosmicznego.

Istotnym wydaje się również omówienie głównych powodów podjęcia samego tematu pracy. Po pierwsze, analiza wybranych XX-wiecznych dzieł sztuki kosmicznej w świetle głównych założeń rosyjskiego i amerykańskiego kosmizmu motywowana jest faktem, iż

według krytyków obie koncepcje mogły wywrzeć istotny wpływ na publiczną percepcję przestrzeni kosmicznej i podboju kosmosu, widoczny chociażby w licznych domenach kultury, takich jak sztuka, literatura, film, media itd. Dlatego też wydaje się prawdopodobne, iż wpływ ten może również zostać zaobserwowany w sztuce kosmicznej, której cechy powinny korespondować z wybranymi założeniami tych dwóch dominujących ideologii ery kosmicznej. Ponadto, jako że zarówno rosyjska, jak i amerykańska idea kosmizmu może być postrzegana jako produkt kulturalnych, literackich, filozoficznych i artystycznych tradycji obu narodów, badanie jej wpływu na sztukę kosmiczną ma także na celu wyeksponowanie różnic międzykulturowych w sposobie obrazowania tematyki podboju kosmosu przez wybranych przedstawicieli tego gatunku. Po drugie, wybór XX-wiecznych dzieł amerykańskiej i radzieckiej sztuki kosmicznej jako głównego materiału badawczego wynika z faktu, iż analiza dzieł tego gatunku stanowi niszę badawczą, o czym świadczyć może ograniczona liczba zarówno akademickiej, jak i popularnej literatury krytycznej dotyczącej tej tematyki. W większości źródeł, sztuka kosmiczna definiowana jest jako „wyobrażenia wszechświata poza atmosferą ziemską,” które „reprezentują wiekową fuzję nauki i sztuki” oraz podejmują próbę zareprezentowania i skomunikowania różnorodnych koncepcji związanych z kosmosem i osiągnięciami ery kosmicznej (Miller 1996: 139; Hartmann 1990: 132, zob. 3.1.). Pomimo występowania różnorodnych form tego gatunku, takich jak obrazy, ilustracje, przedstawienia abstrakcyjne lub cyfrowe, sztuka w warunkach zero grawitacji, fotografia, rzeźba, instalacje, wideo i inne, w niniejszej dysertacji skupiam się jedynie na analizie tych najbardziej rozpowszechnionych w literaturze i kulturze XX wieku, czyli figuratywnych (ang. „representational”) i obrazkowych (ang. „pictorial”) reprezentacji podboju kosmosu. W szczególności analizie poddane są wybrane dzieła (1944-1991) czterech wiodących przedstawicieli sztuki kosmicznej w Stanach Zjednoczonych i Związku Radzieckim, Chesley Bonestella i Nikolaja Kolczyckiego oraz Roberta McCalla i Andrieja Sokołowa ze względu na fakt, iż i) ich dzieła występują w ilościach wystarczających do przeprowadzenia analizy treści wizualnej oraz ii) między życiem i twórczością ww. artystów można odnaleźć liczne analogie (zob. 3.2.4.2.).

Należy również podkreślić w dużym stopniu interdyscyplinarny i nowatorski charakter niniejszej rozprawy. Po pierwsze, poświęcona jest ona w sensie ogólnym studiom nad przestrzenią kosmiczną i podbojem kosmosu w świetle nauk humanistycznych, do tej pory podejmowanych głównie przez pryzmat historii i polityki zimnowojennej oraz nauki i technologii kosmicznej związanej z rozwojem programu kosmicznego (zob. np. Bell 2009; Geppert 2012; McCurdy 2011; Sage 2014). Po drugie, analiza wybranych dzieł amerykańskiej

i radzieckiej sztuki kosmicznej jako gatunku niemalże „zapomnianego” w kręgach akademickich może przyczynić się do rozwoju dyskusji naukowej na ten temat. Ponieważ liczba źródeł dotyczących sztuki kosmicznej jest w dużej mierze ograniczona, moim celem było zgromadzenie i przeprowadzenie systematycznej analizy wszystkich dostępnych materiałów, w tym literatury naukowej i popularnej, a także wzbogacenie dzisiejszego stanu wiedzy w tej dziedzinie w oparciu o uzyskane przeze mnie wyniki badań. Kolejną moją intencją było zbadanie wpływu idei kosmizmu na wybrane dzieła sztuki kosmicznej, jako iż zadanie to nie stanowiło dotychczas osobnego przedmiotu badań naukowych, szczególnie w amerykańsko-rosyjskiej perspektywie komparatystycznej. Ponadto badanie jego wpływu na reprezentację podboju kosmosu może być postrzegane jako spore wyzwanie, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, że istnieje niewiele źródeł, które omawiają, przeważnie pośrednio, konkretny związek między aspektami ideologii kosmizmu a omawianym gatunkiem sztuki (zob. np. Henry i Taylor 2009; Malina 1989; McCurdy 2011; Siddiqi 2008; Soluri 2008).

Niniejsza praca składa się z czterech rozdziałów. Rozdział pierwszy podejmuje próbę zdefiniowania i zareprezentowania różnych poglądów na temat rosyjskiego kosmizmu, w tym faktów dotyczących jego pochodzenia, rozwoju, dzisiejszego statusu oraz wpływu na wybrane aspekty XX-wiecznej rosyjskiej i radzieckiej historii i kultury związanej z ogólnonarodową percepcją programu kosmicznego. W części wprowadzającej badam kosmizm w perspektywie wybranych aspektów rosyjskiej filozofii, kultury i literatury przełomu XIX i XX wieku, takich jak religia prawosławna lub ruchy intelektualne i artystyczne analizowanego okresu, jak również omawiam mistyczne, ezoteryczne i okultystyczne wymiary tejże ideologii. Następnie przedstawiam podstawowe założenia religijnego i naukowego nurtu kosmizmu oraz myśli jego głównych przedstawicieli, w tym ojca założyciela ruchu, Nikołaja Fiodorowa, jak również Władimira Sołowjowa, Siergieja Bułhakowa, Pawła Florenskiego, Nikołaja Bierdiajewa, Aleksandra Sukhovo-Kobylina, Konstantego Ciołkowskiego, Aleksandra Czyżewskiego, Władimira Wiernadskiego oraz Wasiliego Kupriewicza. Wymienione przez mnie główne idee ww. filozofów i naukowców analizowane są przede wszystkim pod kątem ich wkładu w teorię kosmizmu nawiązującego do szeroko pojętej relacji między człowiekiem a kosmosem. Wreszcie, jak wspomniałam powyżej, przechodzę do dyskusji na temat potencjalnego wpływu kosmizmu na wybrane aspekty XX-wiecznej rosyjskiej i radzieckiej kultury związanej z podbojem kosmosu, takie jak początki radzieckiej kosmonautyki i ideologii ery kosmicznej czy też występowanie tematyki podróży kosmicznych w ówczesnych mediach, w szczególności w licznych artykułach publikowanych przez czasopisma popularno-naukowe od początku XX wieku, a

także w literaturze, filmie i sztuce tego okresu. Omawiam również główne trendy i zjawiska kulturowe, w których radziecka fascynacja przestrzenią kosmiczną i podbojem kosmosu wydaje się być szczególnie widoczna. Skupiam się zwłaszcza na analizie wybranych wizualizacji kosmosu lub programu kosmicznego okresu stalinowskiego, biografiiach i pamiętnikach kosmonautów, czasopismach, filmach oraz dokumentach popularno- i fantastyczno-naukowych, będących niejako manifestacją ducha ery kosmicznej. W zakończeniu podsumowuję podstawowe założenia i osiągnięcia religijnego i naukowego kosmizmu, jednocześnie podkreślając główne cechy wspólne dla obu nurtów ideologii, a także komentuję współczesny jej status, pielęgnowany przez liczne instytucje, środowiska intelektualne i rosnącą liczbę publikacji akademickich i popularnych na ten temat.

W rozdziale drugim przechodzę do przedstawienia głównych cech i teoretycznych założeń koncepcji amerykańskiego kosmizmu, zaproponowanej przez Harrisona (2013), w tym wpływu tejże koncepcji na wybrane aspekty XX-wiecznej kultury amerykańskiej związanej z podbojem kosmosu, a także jej potencjalnego wkładu w rozwój badań nad kulturowymi aspektami relacji człowieka i kosmosu. We wstępie badam obecność tematyki eksploracji kosmosu i przestrzeni kosmicznej w szeroko pojętych naukach humanistycznych, do tej pory omawianej głównie przez pryzmat historii i zimnowojennej polityki oraz naukowych i technologicznych osiągnięć programu kosmicznego. W swojej argumentacji powołuję się na przykłady wiodących publikacji naukowych, które łączą metodologię historiograficzną ze społeczno-kulturową w dyskusji nad ww. zagadnieniami. Następnie próbuję zdefiniować grupę zjawisk i terminów nawiązujących do humanistycznych aspektów podboju kosmosu, w szczególności formy filozofii kosmicznej, jak również pojęcia astrokultury (ang. „astroculture”) (Geppert 2012) i etosu kosmicznego (ang. „space ethos”) (Harris 1992). W dalszej części rozdziału, przedstawiam szczegółową analizę amerykańskiego kosmizmu zgodnie z propozycją Harrisona (2013) oraz omawiam jego główne założenia, obejmujące percepcję lotów kosmicznych jako doświadczenia religijnego i transcendentalnego, rolę wizjonerów kosmosu oraz narodowych mitologii w sformułowaniu i konceptualizacji głównych założeń programu kosmicznego, a także wzajemne relacje między nauką, ezoteryką i okultyzmem. Wspominam również o szeregu zjawisk historycznych i kulturowych związanych z postrzeganiem podboju kosmosu i jednocześnie kluczowych dla rozwoju amerykańskiej ideologii ery kosmicznej, takich jak sprawozdania i wypowiedzi astronautów, Efekt Nadwidzenia White’a (1987), nostalgia za programem Apollo (ang. „Apollo nostalgia”) lub SETI. Następnie omawiam ich reprezentacje w literaturze faktu i popularno-naukowej, w tym w (auto)biografiach i pamiętnikach astronautów, filmach

dokumentalnych, programach telewizyjnych, artefaktach kulturowych i innych płaszczyznach XX-wiecznej kultury amerykańskiej. Podsumowując rozdział dokonuję porównania rosyjskiego kosmizmu i jego amerykańskiego odpowiednika, a także komentuję kulturowy i filozoficzny potencjał koncepcji kosmizmu Harrisona, który w przyszłości może stać się podstawą dla rozwoju ruchów pro-kosmicznych (ang. „pro-space movements”).

Rozdział trzeci streszcza historię, jak również główne założenia teoretyczne i cechy gatunkowe amerykańskiej i radzieckiej sztuki kosmicznej w kontekście XX-wiecznej kultury i literatury oraz najważniejszych odkryć programu kosmicznego obu krajów. We wstępie prezentuję podstawowe definicje sztuki kosmicznej w oparciu o źródła amerykańskie i rosyjskie oraz przedstawiam tło historyczne gatunku, zwłaszcza jego występowanie w literaturze faktu i fantastyczno-naukowej, amerykańskich i radzieckich czasopismach i tekstach popularno-naukowych oraz mediach, takich jak filmy science-fiction i dokumenty popularno-naukowe. W tym miejscu wspominam również o licznych literackich, politycznych i kulturowych zjawiskach, które mogły wywrzeć znaczący wpływ na analizowane dzieła, w tym o powstałym w latach 50-tych ruchu astrofuturystycznym (ang. „astrofuturist movement”), technicznej i naukowej złożoności dyskursu popularno- i fantastyczno-naukowego w powojennej Ameryce, rozwoju instytucjonalnej kultury NASA, ateistycznej ideologii szturmowania nieba, zjawisku propagandy w radzieckich wizualizacjach przestrzeni kosmicznej i eksploracji kosmosu czy kosmicznym entuzjazmie (ang. „space enthusiasm”) połowy lat 60-tych, a także najistotniejszych tendencjach w przed- i postalinowskim naukowym paradygmacie przedstawiania tematyki kosmicznej. Następnie prezentuję życie i twórczość jednych z najbardziej znanych i rozpoznawalnych artystów kosmicznych poprzedniego wieku, Chesley Bonestella i Roberta McCalla oraz ich radzieckich „odpowiedników”, Nikolaja Kolczyckiego i Andrieja Sokołowa. W dalszej części rozdziału analizuję liczne tradycje kulturowe, które według większości tekstów krytycznych miały znaczący wpływ na uformowanie najbardziej dystynktywnych cech gatunkowych amerykańskiej i radzieckiej sztuki kosmicznej. Przede wszystkim skupiam się na przedstawieniu głównych założeń amerykańskiego ruchu Hudson River School, których estetyka inspirowana była romantyzmem, w szczególności koncepcjami „wzniosłości” (ang. „sublime”) oraz „malowniczości” (ang. „picturesque”), teorii pogranicza Turnera (ang. „Frontier Thesis”), ideologii „Boskiego Przeznaczenia” (ang. „Manifest Destiny”), programu artystycznego NASA (ang. „NASA Art Programme”), jak również realistycznej tradycji sztuki astronomicznej i kosmicznej kontynuowanej i rozpowszechnianej przez członków organizacji IAAA (Międzynarodowe Towarzystwo Astronomicznych Artystów; ang. „International

Association of Astronomical Artists”). Przechodząc do analizy dzieł radzieckich przedstawicieli gatunku, omawiam status sztuki kosmicznej w Związku Artystów ZSSR, wpływ komunistycznej propagandy na wizualne reprezentacje przestrzeni kosmicznej i podboju kosmosu, schematy cenzury stosowane przez radzieckich wydawców czy też rosyjską tradycję dyskursu popularno-naukowego, często łączącego elementy dyskursu fantastycznego i fantastyczno-naukowego. Następnie podejmuję dyskusję nad wpływem XX-wiecznych odkryć w dziedzinie eksploracji kosmosu na analizowane dzieła sztuki kosmicznej, nakreślam pewne różnice między amerykańskimi i radzieckimi artystami oraz sugeruję możliwe przyczyny, dla których stosowali oni w pewnym stopniu odrębne praktyki w przedstawianiu ciał niebieskich i zjawisk astronomicznych. W podsumowaniu podejmuję próbę porównania głównych założeń teoretycznych amerykańskiej i radzieckiej sztuki kosmicznej. Omawiam również wspólne cechy między życiem i twórczością Chesley Bonestella, Nikolaja Kolczyckiego oraz Roberta McCalla i Andrieja Sokołowa, jak również krótko charakteryzuję dzisiejszy status tego gatunku zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i w Rosji.

W rozdziale czwartym streszczam główne założenia metodologii badawczej wykorzystanej w rozprawie, a następnie prezentuję główne rezultaty analizy amerykańskiej i radzieckiej sztuki kosmicznej. W szczególności przedstawiam materiały źródłowe, główne kryteria analizy treści wizualnej wybranych dzieł oraz podejmuję próbę sprecyzowania możliwego wpływu ideologii kosmizmu na ich zawartość. W pierwszej części rozdziału prezentuję ilościowy i jakościowy opis zebranych materiałów źródłowych, w tym liczbę, autorstwo, pochodzenie i datę publikacji dzieł poddanych analizie, oraz omawiam kontekst popularno-naukowy i literacki w jakim występują. Zamieszczone dodatkowo grafy i tabele mają na celu aplikację komparatystycznej amerykańsko-radzieckiej perspektywy w przedstawieniu danych oraz wykazanie podobieństw i różnic między nimi. Następnie przedstawiam poszczególne kategorie (10) wykorzystane w celu kodowania analizowanego materiału, opisuję relacje między nimi a ideologią rosyjskiego i amerykańskiego kosmizmu oraz wymieniam najważniejsze powody ich selekcji. Praktyczne zastosowanie danych jakościowych w analizie treści wizualnej amerykańskiej i rosyjskiej sztuki kosmicznej pozwala na wyciągnięcie stosownych wniosków dotyczących wpływu idei kosmizmu na badane dzieła. W kolejnej części rozdziału podejmuję próbę interpretacji uzyskanych rezultatów badania i określenia i) w jakim stopniu kosmizm rosyjski mógł wpłynąć na zawartość radzieckiej sztuki kosmicznej autorstwa Nikolaja Kolczyckiego i Andrieja Sokołowa, oraz ii) w jakim stopniu kosmizm amerykański mógł wpłynąć na zawartość

amerykańskiej sztuki kosmicznej autorstwa Chesley Bonestella i Roberta McCalla. W szczególności argumentuję, że obie odmiany kosmizmu wywarły znaczący wpływ na reprezentację podboju kosmosu w sztuce kosmicznej, jednak wpływ ten jest bardziej widoczny w po stronie amerykańskiej. Podsumowując rozdział streszczam główne rezultaty badania, zarysowuję pewne trudności napotkane w przeprowadzonej analizie oraz sugeruję możliwe powody występowania danego paradygmatu w konceptualizacji ww. wizerunku eksploracji kosmosu. Podkreślam również zainspirowane ideologią kosmizmu różnice między amerykańską i radziecką sztuką kosmiczną, które prowadzą do bardziej ogólnych refleksji dotyczących istnienia odmiennych wizji wszechświata i podróży kosmicznych w kulturze i literaturze obu tych narodów.

Wyniki przeprowadzonej analizy treści wizualnej potwierdziły niejako odrębność paradygmatu przedstawienia podboju kosmosu i przestrzeni kosmicznej stosowanego przez wybranych amerykańskich i radzieckich artystów. W szczególności badanie wykazało, że w reprezentacji eksploracji kosmosu w amerykańskich dziełach można zaobserwować wpływ około 80% głównych założeń ideologii amerykańskiego kosmizmu. Tymczasem jego odpowiednik w radzieckiej sztuce może odzwierciedlać około 70% głównych założeń rosyjskiego kosmizmu. W tym miejscu nakreślam również pewne trudności w sformułowaniu ww. wniosków, z których niektóre przyjmują jedynie formę niejednoznacznych wizualnych metafor, a zatem pozostają w dużym stopniu otwarte dla indywidualnej interpretacji odbiorcy. Ponadto, w przypadku rosyjskiego kosmizmu pewne rezultaty badań mogą zostać również odczytane jako wpływ innych zjawisk charakterystycznych dla popularnej kultury podboju kosmosu w Związku Radzieckim, takich jak społeczny techno-utopianizm, kosmiczny entuzjazm, ateistyczna ideologia szturmowania nieba (ros. „shturm neba”) lub elementy komunistycznej propagandy i cenzury.

W toku analizy wykazałam również, że większość radzieckich dzieł prezentuje wizję utopijnych pozaziemskich światów, nierzadko mających romantyczne, symboliczne i mistyczne konotacje, zaawansowanej technologii służącej realizacji misji radzieckiego programu kosmicznego, jak również częściowo zdeindywidualizowanych kosmonautów w procesie eksploracji i zaludniania środowiska kosmicznego. Tymczasem amerykański obraz podboju kosmosu wydaje się być mocno osadzony w micie amerykańskiego pogranicza, widocznym m. in. w licznych wyobrażeniach wyidealizowanych i częściowo romantycznych światów pozaziemskich, gdzie element ludzki jest mocno zredukowany. Z drugiej strony, artyści mają też tendencję do przedstawiania realistycznych krajobrazów planetarnych, astronautów jako śmiałych, zindywidualizowanych i świadomych swojej misji pionierów, a

także ultranowoczesnych i futurystycznych statków kosmicznych NASA, będących w stanie zapewnić przetrwanie rasy ludzkiej. Co więcej, liczne estetyczne i ideologiczne aspekty analizowanych materiałów wywołują asocjacje z innymi założeniami kosmizmu, takimi jak ideologia Boskiego Przeznaczenia, Efekt Nadwidenia, nostalgia za programem Apollo lub paradygmat von Brauna. Rezultaty badania, poparte odpowiednimi statystykami, sugerują również, iż specyficzny charakter amerykańskiej i radzieckiej sztuki kosmicznej, będącej w większym lub mniejszym stopniu pod wpływem ideologii kosmizmu, może wynikać zarówno z szerszego kontekstu kulturowego, jak i literackiego ogólnonarodowej wizji podboju kosmosu. W szczególności różnice między amerykańskim i radzieckim wizerunkiem podróży kosmicznych mogą być efektem pewnych cech dyskursu popularno- i fantastyczno-naukowego, w którym często występują, lub tradycji wizualizacji tematyki podboju kosmosu czy szerzej nieodkrytej przestrzeni ziemskiej i pozaziemskiej w analizowanych domenach i tekstach kultury oraz literatury.